

Motion till riksdagen 2018/19:2994

av **Robert Hannah m.fl. (L)**

Utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen anvisar anslagen för 2019 inom utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik enligt förslaget i tabell 1 i motionen.
2. Riksdagen avslår regeringens förslag att bemyndiga regeringen att under 2019 för anslaget 1:9 Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande ingå ekonomiska åtaganden som medför behov av framtida anslag på högst 4 500 000 000 kronor 2020–2022 (avsnitt 4.7.9).

Motivering

Liberalerna är beredda att medverka till breda och långsiktiga reformer för en ny svensk bostadsmarknad. En bostadsmarknad där fler får plats ökar människors frihet och möjlighet att forma sitt liv, och ger bättre förutsättningar för jobb och tillväxt i Sverige. En fungerande bostadsmarknad med mer dynamik är också en bostadsmarknad där fler kan göra en social resa.

Dagens svenska bostadsmarknad är raka motsatsen. Den är stängd, oflexibel och i permanent obalans. Nästa lågkonjunktur väntar runt hörnet och prognoserna för nybyggnation faller kraftigt, samtidigt som en mycket allvarlig bostadsbrist består.

Hundratusentals människor som skulle vilja komma in på den ordinarie bostadsmarknaden är i dag utestängda. Den svenska bostadsmarknaden är delad mellan insiders och outsiders. Priset på ägda bostäder har fördubblats på en tioårsperiod och bostadsköer till hyreslägenheter slår rekord för varje år. Det gör att särskilt unga och nya svenskar hamnar utanför.

För att komma in på bostadsmarknaden krävs tid, kontakter och pengar. För den som saknar detta är porten stängd. Det drabbar framför allt ungdomar och nyanlända, men också människor som behöver få en ny chans mitt i livet. Allt detta fördjupar

samhällsklyftorna mellan människor som har många möjligheter och människor som saknar dem.

En huvuduppgift inför framtiden måste vara att ge den svenska bostadsmarknaden en ny dynamik. Det behövs breda systemreformer i liberal riktning. Hindren för att komma in på bostadsmarknaden måste rivas. Utanförskapet ska brytas. Systemet behöver bli mer marknadsmässigt samtidigt som människor med små ekonomiska resurser ska få ökade möjligheter.

Det bör vara ett politiskt mål att fler svenskar ska äga sitt boende, särskilt för dem med lägre inkomster. Fyra av fem svenskar vill helst äga sitt boende. Det är inte märkligt. För den som äger är det en väg att bygga upp en egen ekonomisk trygghet. På längre sikt är ett eget ägt boende ett billigare alternativ än att hyra. För samhället är det en möjlighet att sluta klyftor. I alldeles för många utanförskapsområden finns få ägda bostäder.

Liberalerna vill därför införa ett skattegynnade bospår för den som vill köpa sin första ägda bostad. Det skulle betyda särskilt mycket för unga och nya svenskar, som i dag har svårt att komma in på bostadsmarknaden. Vi vill direkt påbörja ett utredningsarbete med sikte på att ett system med skattegynnade bospår ska kunna träda i kraft den 1 januari 2020.

Lyft de mest utsatta områdena

Under årtionden dominerade socialdemokratiska lösningar den svenska bostadspolitik. Resultatet blev en segregation på bostadsmarknaden som är större än någonsin. Minst en halv miljon människor lever i dag i områden som är starkt präglade av utanförskap och har varit det under lång tid. Det är områden helt dominerade av hyresrätter och där en hög arbetslöshet har bitit sig fast, skolresultaten är låga, valdeltagandet lågt och tilltron till samhällets institutioner låg. Dessa områden kännetecknas också av att de som etablerar sig på arbetsmarknaden och får råd att köpa en bättre bostad flyttar därifrån.

Att lyfta de allra mest utsatta områdena på riktigt, och skapa förutsättningar för att vända situationen och skapa en långsiktigt positiv utveckling, måste vara en politisk huvuduppgift.

Pilotsatsning för svenska BID-samarbeten

De mest utsatta områdena har under årens lopp blivit föremål för otaliga kortsiktiga projekt och tillfälliga satsningar. När pengarna tagit slut har projekten avvecklats och satsningarna har ofta runnit ut i sanden. Det finns en utbredd projektrötthet bland de boende, på goda grunder.

För att långsiktigt lyfta dessa områden krävs uthållighet. Det behövs färre kortsiktiga projekt och fler strukturer som håller över tid. Det är dags att på allvar satsa på en pilotverksamhet med svenska BID ("Business improvement district").

Modellen med BID-samverkan finns i ett antal västländer, däribland USA, Kanada och Storbritannien. Ett BID bildas för att utveckla ett visst område och har som medlemmar de lokala aktörer som verkar i området i fråga. Ett BID kan sägas fungera som ett mellanting mellan ekonomisk förening och samfällighet, där den gemensamma

uppgiften alltså är att bidra till att det berörda området utvecklas i den riktning som verksamhetsmålet pekat ut. Verksamheten i ett BID finansieras genom avgifter.

Systemet med BID har visat sig fungera väl i andra länder. Även i Sverige finns det erfarenheter av liknande samarbeten där fastighetsägare eller andra aktörer går ihop för att lyfta ett område, t.ex. Järvalyftet i Stockholm eller projekt i Sofielund i Malmö och Gamlestaden i Göteborg.

Liberalerna anser att staten bör ta initiativ för att möjliggöra en svensk pilotverksamhet med BID-samarbeten mellan det offentliga samt lokala fastighetsägare och andra nyckelaktörer i ett utsatt område. Då kan det skapas institutionella ramar som bidrar till att långsiktigt vända utvecklingen i utanförskapsområden och öka tryggheten, förbättra villkoren för lokalt företagande och locka nya investeringar till områdena. *Vi reserverar därför 100 miljoner kronor under en ny anslagspost 1:12 för pilotverksamhet i bostadsområden där kommunen, fastighetsägare och andra aktörer kommer överens om att bilda en samfällighet som arbetar med att vända utvecklingen.*

Liberalisera bostadsmarknaden

Det behövs en blandning av både hyresrätter, bostadsrätter, ägarlägenheter och villor i olika lägen och prisklasser. Liberalerna föreslår reformer som gör vägen till det första spadtaget kortare för byggföretagen och vägen till den första, andra eller tredje egna nyckeln kortare för de individer som i dag inte kommer in eller kommer vidare på en bostadsmarknad som inte fungerar.

Vi föreslår detta därför att vi vill ha en bostadsmarknad där byggkostnaderna kan hållas nere genom ökad konkurrens, där bättre marknadsmekanismer gör att priserna för att hyra i högre grad speglar utbud och konsumenternas önskemål och där skattepolitiken har lagts om för att minska risken för både snabba prisstegringar och prisfall på ägarmarknaden.

Efter en bottennotering i samband med fastighetskrisen har nybyggandet i Sverige ökat kontinuerligt från 2012 fram till 2017, då kulmen nåddes. Nu pekar kurvorna neråt igen.

Antalet påbörjade bostäder minskar. Antalet påbörjade nya bostäder (inklusive nettotillskott genom ombyggnad) var 68 900 år 2017 men beräknas falla till 56 000 år 2018 och år 2019. Antalet färdigställda bostäder fortsätter visserligen att öka ännu ett tag, beroende på eftersläpningen. År 2017 färdigställdes 51 600 nya bostäder. Boverkets prognos är 60 000 både år 2018 och år 2019.

Inte ens under högkonjunktens topp kunde byggandet nå upp till den nivå som skulle behövas för att täcka behoven. Boverket bedömer att det i snitt skulle behövas 67 000 bostäder per år fram till 2025. Behovet är dock allra störst under de första åren i denna period; det behövs 93 000 bostäder per år fram till år 2020 och därefter 51 000 bostäder per år fram till år 2025.

Att det faktiska utfallet är långt sämre visar att den bostadspolitik som förts under föregående mandatperiod inte har fungerat. Det är dags för en liberal omstart.

Krisen på den svenska bostadsmarknaden handlar om att det fortfarande byggs för lite och att rörligheten är för låg. Bristen på bostäder är ett stort hinder för människors frihet som också skadar den svenska ekonomin. En uppskattning gör gällande att inlåsningsarna på svensk bostadsmarknad gör att den svenska arbetslösheten är 0,3 procentenheter mer än vad den annars hade varit. Det är skillnaden mellan jobb eller arbetslöshet för 16 000 människor.

För att öka rörligheten på bostadsmarknaden behöver flyttskatten sänkas genom att taket på uppskovsbeloppet tas bort permanent och räntebelägningen på uppskovsbeloppet avskaffas. Detta skulle underlätta för ett ökat bostadsutbud i väsentligt högre grad än den tidsbegränsade skattelättnad som regeringen genomdrivit. De budgetmässiga effekterna av detta redovisas i skatteavsnittet i denna motion.

Liberalerna anser att bruksvärdessystemet ska reformeras för ökad rörlighet. Inom det befintliga beståndet bör hyressättningen framöver i större utsträckning avspeglare konsumenternas efterfrågan och individuella val. Inom bruksvärdessystemet behöver läge samt till- och frånval få större genomslag så att hyresnivåerna närmare speglar utbud och efterfrågan. Vad gäller nybyggnation ska fri hyressättning tillåtas. Inom ramen för presumtionshyressystemet ska också hyror kunna avtalas fritt mellan hyresvärd och hyrestagare. Presumtionshyrorna ska gälla utan bortre tidsgräns. Den fria hyressättningen ska kombineras med ett starkt besittningsskydd och en förutsägbar indexreglering under hela den period hyresgästen väljer att bo kvar.

Vi vill förbättra hyresgästernas möjligheter att hävda sina intressen. På en marknad med svår bostadsbrist ökar risken för att oseriösa hyresvärdar utnyttjar situationen genom att inte fullgöra sina lagenliga och kontraktsmässiga åtaganden gentemot hyresgästerna. Möjligheten till tvångsförvaltning bör i högre utsträckning användas mot hyresvärdar som inte sköter sin roll som hyresvärd.

Dessutom bör Boverket få i uppdrag att utveckla en modell för offentlig hyresstatistik, så att hyresgäster får lättare att själva skaffa information om den genomsnittliga hyresnivån i ett bostadsområde. En sådan hyresstatistik stärker konsumentmakten både på förstahandsmarknaden och vid legal andrahandsuthyrning. *För att finansiera uppbyggandet av offentlig hyresstatistik tillför Liberalerna 25 miljoner kronor till anslag 1:4.*

Liberalerna föreslår att anslagen för omstrukturering av kommunala bostadsföretag respektive stöd för att underlätta för enskilda att ordna bostad anpassas till det faktiska utfallet. *Detta innebär budgetförstärkningar på anslag 1:2 med 85 miljoner kronor och på anslag 1:3 med 41 miljoner kronor.*

Avveckla byggsubventionerna

Under föregående mandatperiod har huvudnumret i bostadspolitiken varit att subventionera fram fler bostäder. Detta är i grunden feltänkt. Subventionssystem snedvrider konkurrensen mellan byggprojekt och minskar snarare än ökar incitamenten för bostadsbyggande.

Liberalernas bostadspolitik syftar i stället till att få en bostadsmarknad präglad av mer rörlighet och mer byggande. Det är en bostadsmarknad som är just en fungerande marknad, där fler människor kan bo utifrån egna önskemål och förutsättningar. Det är en bostadsmarknad med enklare plan- och byggregler samtidigt som de höga ambitionerna för tillgänglighet upprätthålls. Vi avvecklar marknadsstörande och ineffektiv subventionspolitik i form av investeringsstöd, renoveringssubventioner och bidrag.

Det är en bostadsmarknad där kostnaden för att bygga nytt har sjunkit, där kostnaden för att hyra speglar utbud och efterfrågan på ett bättre sätt och där skattepolitiken lagts om för att minska risken för både snabba prisstegringar och prisfall på ägarmarknaden. På en sådan bostadsmarknad får fler plats – till gagn för friheten och tryggheten för den enskilde och för jobben och tillväxten i Sverige.

För att byggandet i Sverige ska ligga på en uthålligt hög nivå krävs reformer som skapar långsiktighet. Kortvariga subventioner ger inget långsiktigt stabilt bostadsbyggande. Det kan möjligen i viss mån påverka inriktningen på byggandet och kan också göra att vissa planerade byggprojekt förskjuts i tid, men det motverkar de långsiktiga spelregler som är så avgörande för att byggandet varaktigt ska öka.

Subventioner till renovering av fastigheter snedvrider också förhållandena mellan de fastighetsägare som får subventioner och de fastighetsägare som redan renoverat med egna medel. Vi anser att det är fastighetsägaren som ska ta det ekonomiska ansvaret för att vårda och renovera sin fastighet, inte staten.

De sammanlagt 6 miljarder kronor som årligen lagts på subventioner och investeringsstöd motsvarar bara cirka en och en halv procent av värdet på de totala årliga bygginvesteringarna i Sverige. Detta illustrerar att det är genom långsiktiga och stabila reformer som investeringsviljan ökar och byggandet varaktigt lägger sig på en påtagligt högre nivå. Det kan inte subventioneras fram.

Liberalerna vet att storskaliga statliga subventioner till byggbranschen inte kan lösa den svenska bostadskrisen. Därför säger vi fortsatt nej till regeringens subventionspolitik. Dessa ska avvecklas snarast. För att inte rubba förutsättningarna för enskilda projekt ska dock inte redan beviljade bidragsbeslut återkallas, vilket gör att vissa subventionsformer får avvecklas stegvis. Inga nya bidragsbeslut ska dock meddelas.

Detta innebär en budgetförstärkning under anslag 1:7 med 826 miljoner kronor för år 2019. För anslag 1:8 blir budgetförstärkningen 1,3 miljarder kronor. För anslag 1:9 beräknas budgetförstärkningen bli 1 175 miljoner kronor, och för anslag 1:11 blir budgetförstärkningen 38 miljoner kronor. Under påföljande år avvecklas successivt nämnda budgetposter i sin helhet.

I stället för att ge skattemedel till branschen vill vi öka konsumenternas – hushållens – möjligheter. I denna budgetmotion lägger vi finansierade förslag för ytterligare förstärkningar av bostadstillägget. Vårt förslag om ett system för tillval och frånval för hyresgäster är ett steg i den riktningen. Inom ramen för en samlad skattereform, med bl.a. sänkt skatt på arbete och höjda miljöskatter, bör det också övervägas ytterligare höjningar av bostadstillägg och bostadsbidrag för att ge förbättrade villkor för hushåll med låga inkomster.

Konsumentpolitik

Den liberala synen på konsumentpolitiken är att individen ska ha makt och möjlighet att fatta välgrundade beslut utifrån sina egna önskemål. För att konsumenten ska ha möjlighet att utöva sin konsumentmakt krävs kunskap samt en fri och öppen granskning där marknadsaktörer granskas och där oseriösa företag avslöjas. Det förutsätter i sin tur att konsumenterna har god tillgång till information. Staten ska ge konsumenterna goda möjligheter att göra sina egna val och vara medvetna om konsekvenserna av dem, men staten ska däremot inte bestämma vilka val konsumenterna ska göra.

Vi är kritiska till att det 2018 infördes ett öronmärkt myndighetsanslag för att informera om produktionsvillkor i andra länder och till intresseorganisationer som bedriver opinionsbildning om detta. Självklart är produktionsförhållanden vid varu- och tjänsteproduktion något som är av stor vikt för många konsumenter, och många väljer också att göra medvetna val utifrån detta. Men vilken information som är relevant är inte densamma för varje konsument. Vissa konsumenter vill gynna producenter i länder

där demokrati råder. Andra vill stödja handel med de fattigaste länderna. Några ställer särskilda krav på minimilöner medan andra prioriterar de anställdas rätt till facklig organisering.

Även på organisationssidan finns olika intressen. Vissa aktörer är en blandning av opinionsbildare och ekonomisk förening med verksamhetsidén att gynna försäljning av de egna produkterna. Ledande intresseorganisationer för ”rättvis handel” säger sig ställa krav på rätten att organisera sig fackligt men godkänner ändå produkter från enpartistater där fria fackföreningar saknas.

Att statsfinansiera opinionsbildning kring produktionsförhållanden i utlandet riskerar också att spä på protektionism och svensk självgodhet. Utländska varor är inte suspekta för att de är utländska, men frihandelns fiender vill gärna beskriva det så. Svenska varor är inte finare för att de är svenska. Också i Sverige finns det arbetsplatser med oacceptabla förhållanden.

Sammantaget anser Liberalerna att det finns en uppenbar risk att öronmärkta statsanslag till information om produktionsförhållanden i utlandet riskerar att bli statsfinansierad opinionsbildning om sådant som konsumenterna bör få avgöra själva. *Liberalerna minskar därför anslag 2:1 med 1 miljon kronor årligen och anslag 2:4 med 4 miljoner kronor årligen.*

De pengar som därmed frigörs använder Liberalerna till ett nytt uppdrag till Konsumentverket för att stärka konsumentmakten för personer med funktionsnedsättning. Fortfarande år 2018 finns många faktorer som fungerar utestängande för konsumenter med funktionsnedsättning. Det kan gälla allt från möjligheten att få tillgång till information i tolkningsbart format till den fysiska utformningen av produkter eller inredningen av butiker. *Liberalerna ökar därför anslag 2:1 Konsumentverket med 5 miljoner kronor för att finansiera ett uppdrag om konsumentmakt för personer med funktionsnedsättning.*

Till följd av de principer som etablerats för en övergångsbudget har inte Konsumentverkets anslag minskats med anledning av att vissa tillfälliga satsningar avslutas, närmare bestämt KOV:s särskilda arbete med miljösmart konsumtion och projektet Money from Sweden. *Detta innebär en budgetförstärkning under anslag 2:1 på 5 miljoner kronor respektive 860 000 kronor.*

De oberoende konsumentorganisationerna spelar en avgörande roll för att ta till vara konsumenters intressen i samhället och på marknaden. *Liberalerna föreslår att anslag 2:4 höjs med 2 miljoner kronor för att finansiera höjda fria anslag till organisationer.*

Liberalerna föreslår slutligen att pris- och löneuppräknningen justeras ned med 20 procent årligen. *På detta utgiftsområde påverkas anslagen 1:4 och 1:6.*

Tabell 1 Anslagsförslag 2019 för utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen (L)
1:1 Bostadspolitisk utveckling	20 600	
1:2 Omstrukturerings av kommunala bostadsföretag	94 500	-85 000
1:3 Stöd för att underlätta för enskilda att ordna bostad	43 000	-41 000
1:4 Boverket	318 823	24 000

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen (L)
1:5 Statens geotekniska institut	47 248	
1:6 Lantmäteriet	570 186	-1 000
1:7 Energieffektivisering och renovering av flerbostadshus och utomhusmiljöer	1 000 000	-826 000
1:8 Stöd till kommuner för ökat bostadsbyggande	1 300 000	-1 300 000
1:9 Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande	3 200 000	-1 175 000
1:10 Bidrag till åtgärder mot radon i bostäder	34 000	
1:11 Innovativt och hållbart byggande	75 000	-38 000
2:1 Konsumentverket	167 979	-1 860
2:2 Allmänna reklamationsnämnden	44 869	
2:3 Fastighetsmäklarinspektionen	25 085	
2:4 Åtgärder på konsumentområdet	26 459	-2 000
2:5 Bidrag till miljömärkning av produkter	4 374	
Nya anslag		
1:12 BID		100 000
Summa	6 972 123	-3 345 860
Specificering av anslagsförändringar		
1:2 Omstrukturering av kommunala bostadsföretag		-85 000
1:3 Stöd för att underlätta för enskilda att ordna bostad		-41 000
1:4 Boverket		25 000
1:4 Boverket		-1 000
1:6 Lantmäteriet		-1 000
1:7 Energieffektivisering och renovering av flerbostadshus och utomhusmiljöer		-826 000
1:8 Stöd till kommuner för ökat bostadsbyggande		-1 300 000
1:9 Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande		-1 175 000
1:11 Innovativt och hållbart byggande		-38 000
1:12 BID		100 000
2:1 Konsumentverket		5 000
2:1 Konsumentverket		-5 860
2:1 Konsumentverket		-1 000
2:1 Konsumentverket		0
2:4 Åtgärder på konsumentområdet		2 000
2:4 Åtgärder på konsumentområdet		-4 000

Robert Hannah (L)

Christer Nylander (L)

Emma Carlsson Löfdahl (L)

Mats Persson (L)

Tina Acketoft (L)

Lina Nordquist (L)

Allan Widman (L)